

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 12 Aralık 2021

Gönderim Tarihi: 27 Ekim 2021

Yayımlanma Tarihi: 27 Aralık 2021

Atıf Künyesi: ÖZMEN, Ferhat (2021), “Anadolu’dan Seçilmiş Masalarda Sosyal Bir Gerçeklik: Boşanma Olgusu ve Nedenleri ile İlgili Bazı Tespitler”, **International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 2, S. 3, s. 156-165.

ANADOLU’DAN SEÇİLMİŞ MASALLARDA SOSYAL BİR GERÇEKLİK: BOŞANMA OLGUSU VE NEDENLERİ İLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

Ferhat ÖZMEN¹

10.54566/turas.1015621

ÖZ

Geçmiş zaman bilgeliklerini semboller vasıtasıyla geleceğe taşıyan masallar, oluşturuldukları ve yaşatıldıkları toplumun sosyolojik gerçeklerinden izler taşır. Masal anlatıcısı, yaşadığı toplumun sosyal gerçeklerini masala yansıtabilir. Kurmaca düzleminde gerçekle hayal edilenin bir arada bulunduğu bu anlatılarda sosyolojik olgular masala dâhil olur. Masalarda kurmaca dünya ile gerçek dünya arasındaki ilişki belirli bir sistem dâhilinde ele alınır. Hayal ürünü olduğu halde gerçeklikten bağımsız düşünilemeyen masallar; doğum, evlenme, ölüm ve ayrılık gibi hayatın içinden unsurlar ile gerçeğe sıkı sıkıya bağlanır. Gerçeklik şartlarından bağımsız düşünilemeyen masalların gerçeküstü dünyası, gerçek dünyanın bilinmesiyle anlaşılabilir. Bu bağlamda gerçek yaşamın bir olgusu olan boşanma ve bunun nedenleri, Anadolu masallarında konu edinilen bir sosyolojik gerçekliktir.

Çalışmada Anadolu masallarından hareketle boşanmalar ve nedenleri, masalların fiktif yapısı içinde açıklanmıştır. Evlilik birlikteliğinin sona erdirilmesi şeklinde açıklanan boşanma örneklerine kültürel hayattan izler taşıyan masalarda da rastlanır. Masalarda

¹ Öğr. Gör. Dr., Samsun Üniversitesi, DİLMER, E-posta: ferhatozmenbey@hotmail.com, ORCID 0000-0003-2969-5726

boşanmalar; zina, cana kast ve pek fena muamele, suç işleme ve haysiyetsizlik, sır saklamama vb. nedenlerden dolayı gerçekleşir. Bu gerekçeler Türk Medeni Kanunu'nda yer alan boşanma gerekçeleri ile örtüşür. Söz konusu paralellik yazılı hukuk ile sözlü hukukun benzerliği ile açıklanabilir. Boşanma kararlarının tamamı erkekler tarafından verilir. Erkeğin tek taraflı iradesiyle gerçekleşen boşanmalarda erkek kahramanlar zina yapan, kayıncı kadını işkence eden, yalan söyleyen ve eşinin giz alanına girmek isteyen kadınları boşayarak cezalandırır. Masallarda boşanmalar keyfi değildir, anlatı kahramanları geçerli sebepler ileri sürerek boşanmaları gerçekleştirir. Erkeğin mutlak egemenliğinin söz konusu olduğu boşanmalarda boşanan kadınlar bağlamında toplumun kadından beklentileri ve kadının toplum içindeki yeri/konumu dile getirilir. Evlenilecek kadında güzellik, yiğitlik, sadakat, iffet, güven vb. özelliklerin bulunması gerektiği vurgulanır.

Anahtar Kelimeler: Masal, Aile, Boşanma, Boşanma Nedenleri, Toplum.

A SOCIAL REALITY IN THE SELECTED TALES OF ANATOLIA: SOME FINDINGS ABOUT DIVORCE PHENOMENON AND CAUSES

ABSTRACT

Tales, which carry the wisdom of the past to the future with symbols, carry the traces of the sociological realities of the society in which they were created and kept living. The storyteller can reflect the social realities of the society s/he lives in to fairy tales. Sociological facts are included in fairy tales in these narrations, where the real and the imagined elements exist together on the level of fiction. The relations between the fictional world and the real world are handled in a certain system in fairy tales. Fairy tales, which cannot be considered independently from reality although they are imaginary, are connected firmly to reality with elements from real life such as birth, marriage, death, and separation. The surreal world of fairy tales, which cannot be considered independently of the real conditions, can be understood by knowing the real world. In this context, divorce, which is a real-life phenomenon, and its reasons pose a sociological phenomenon discussed in Anatolian tales.

The divorces and their reasons are explained in the fictitious structure of the tales based on Anatolian tales in the study. The examples of divorce, which are described as ending the marriage union, are also found in tales that bear the traces of cultural life. In fairy tales, divorces happen for reasons such as adultery, intent to end life, ill-treatment, committing a crime, dishonor, and not keeping secrets, etc. These justifications coincide with the justifications for divorce mentioned in the Turkish Civil Code. This parallelism is explained by the similarity of written law and laws. All divorce decisions are made by

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3, 2021

men. In divorces realized with the unilateral will of the man, male heroes punish women, who commit adultery, torture their mother-in-law, tell lies, and want to enter their husband's secret sphere, by divorcing them. In fairy tales, divorces are not arbitrary, the heroes of the narration perform the divorces by mentioning valid reasons. The expectations of the society from the woman and her place/position in the society are expressed in the context of divorced women in divorces with the absolute dominance of the man in question. Features such as beauty, bravery, loyalty, modesty, trust, etc. in the woman to be married are emphasized in the woman to be married.

Keywords: Fairy Tales, Family, Divorce, Reasons for Divorce, Society.

GİRİŞ

Sözlü anlatım türlerinden olan masallar, kendi fiktif dünyasında hem evrensel değerleri hem de ait olduğu toplumun değerlerini yansıtır. Kolektif bilincin yaratımı olan masalarda geçmiş zaman bilgelikleri semboller vasıtasıyla geleceğe taşınır ve insani duyguların ürünü olan masallar toplumsal gerçeklikler ile örtüşür. Şimşek, masalı şöyle tanımlar;

“Genellikle özel kişiler tarafından, kendilerine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği, klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türü.” (Şimşek, 2001: 3)

Söz konusu tanımdan hareketle masal anlatıcısının yaşadığı toplumun sosyal gerçeklerini masala yansıtılabileceği yargısına ulaşılabilir. Bu bağlamda gerçek yaşamdaki çeşitli olgu ve olaylar, masalın fiktif dünyasında farklı semboller vasıtasıyla dile getirilebilir. Böylece kurmaca dünya ile gerçek dünya arasında sistemli bir ilişki kurulur.

Boşanma, çeşitli etmenlerden dolayı evlilik birliğinin sonlandırılması ile ilgilidir. Sosyal bir gerçekliği ifade eden bu kavram “hukuksal olarak kurulmuş bir evliliğin yine resmi yasalar nezdinde ortadan kalkması” (Marshall, 1999: 79) şeklinde açıklanır. Boşanma nedenleri arasında “şiddetli geçimsizlik, terk, zina, sosyo-ekonomik yetersizlik, cana kast, kötü muamele, akıl hastalığı, şan, şöhret” (Yıldırım, 2004: 59) gibi unsurlar yer alır.

Modernleşme ile birlikte birey daha fazla önemsenmiş, ortak yaşamın zorlamaları (toplumsal kontrol) azalmıştır. Boşanan bireylerin *stigmaya* maruz kalmadığı ve boşanmanın normal karşılandığı günümüz toplumunda aileler hızlı bir şekilde dağılmaktadır. İnsanlık ile birlikte var olan ve her toplumun ortak paydası olarak tespit edilen aile ünitesi Anadolu masallarında geniş bir yer tutar. Anne, baba, çocuk, kaynana, teyze, üvey anne, amca, dayı vb. ailenin merkezinde yer alan kişiler etrafında aile olgusu üzerinde durulur.

Toplumun en küçük yapısal unsuru olan aile, bireylerin evlilik yolu ile oluşturdukları sosyal bir kurumdur. Bu kurumun yaşatılmasında ve oluşturulmasında Türk kültüründeki ahlaki ve hukuki normlar etkilidir. Bahaeddin Ögel, Türk kültüründe aile ve onun güvenliğinin devletin güvenliği ile eş değer görüldüğünü; Türk ailesinin Türk devletlerinin bir çekirdeği ve bir temeli olarak kabul edildiğini söyler (Ögel, 2001:239). Bu düşünce halk, ordu; ordu, halk anlayışını ortaya çıkarmış; Türk kültüründe aile, ordu ve devlet bir bütün olarak kabul edilmiştir.

Aile, karşılıklı sevgi ve saygının yer aldığı, herkesin emek harcadığı bir ünedir. Bu ünite masalların temel unsurları arasında yer alır. Masalarda anlatılan olayların büyük bir kısmı evlenmek/aile kurmak ya da çeşitli nedenlerden dolayı parçalanan aileyi bir araya getirmek üzerine gerçekleşir. Masaların bitiş formellerinde olan *onlar ermiş muradına* ya da *murat alıp murat verme* ifadeleri, aile kurmak için mücadele eden bireylerin arzu ettiklerini kavuştuğunu gösterir.

Anadolu masallarında, aile merkezli mücadelenin yürütüldüğü örnekler oldukça fazladır. Bunlardan birisi olan *Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı* adlı masalda dağılan aile birliğinin yeniden tesisi anlatılır. Masalda padişahın rüyasına aksakalı bir ihtiyar girer ve ona başına bir bela geleceğini, bunu gençlikte mi yoksa kocalıkta mı istediğini sorar. Padişah gençlikte istediğini söyler ve bundan sonra ailesini de yanına alarak ülkesinden ayrılır. Üç günlük yolculuktan sonra bir köye ulaşır ve orda çobanlığa başlar. Adam, önce eşini sonra da iki çocuğunu kaybeder. Yalnız kalan adam, bir şehirde talih kuşunun üç defa kendi başına konması üzerine o bölgenin padişahı olur. Adam, çeşitli zorlukları aştıktan sonra masalın sonunda kaybettiği eşine ve çocuklarına tekrar kavuşur (Alptekin, 2002: 262-265). Bir değer olarak sabrın öne çıkarıldığı bu masalda sosyal organizasyonu oluşturan aile bireylerinin başına her şeyin gelebileceği vurgulanır. İnsanlar her şeyi deneyimlemelidir, hayat bireylere kimi zaman beklemedik acılar yaşatabilir iletilerine gönderme yapılan masalda sabırlı olan anlatı kahramanı kaybettiği ailesine tekrar kavuşur.

Aile bireylerinin zorluklara karşı sabırlı olması, aileyi bir arada tutan temel değerler arasında yer alır. Sabır, sevgi, saygı ve güven gibi değerlerin hüküm sürdüğü aileler yaşamın bütün zorluklarına rağmen ayakta durmayı başarır. Söz konusu değerlerden yoksun olanların da yıkılması kaçınılmazdır. Birbirine güvenmeyen eşlerin kurdukları ailelerin çok kısa sürede dağılacağı gerçeğine *Kara Köpek, Nahırcı ile Oğlu, Demir Asa Demir Çarık* adlı masalarda değinilir. Söz konusu masalarda evlendiği kişiden şüphelenen kadınların dağılan aileyi bir araya getirmek için karşı karşıya kaldıkları zorlu mücadeleler anlatılır.

Masalarda kızlar; köpek, eşek ve kaz ile evlenir. Bu hayvanlar gerçekte birer insandır. Bu durumu sadece eşleri bilir. Eşleri bir gün kahramanlardan kuşkulanır ve onların sırrını

başkası ile paylaşır. Ondan sonra eşleri evi terk eder. Kadınlar eşlerine tekrar kavuşmak için çeşitli zorluklarla mücadele ederler ve masalın sonunda kaybettikleri eşlerini bulurlar (Türkeş Günay, 2011: 322, Şimşek, 2001: 94, Alptekin, 2002: 440). Kayıp eşlerini arayan/eşinden kuşkulanan kahramanlar bağlamında, ailedeki güvenin önemi vurgulanır. Ailedeki eşler birbirine kuşku duymadan bağlanmalı ilişkilerini güven merkezli yürütmelidir.

Genel olarak aileler, hayatı birlikte paylaşmak üzere kurulur ve bu paylaşımın kesintisiz devam etmesi amaçlanır. Bazı ailelerde kesintisiz birliktelik sağlanamaz ve çeşitli sebeplerden dolayı çiftler boşanmak zorunda kalır. Toplumsal bir gerçeklik olan boşanma, kültürel ve gerçek hayattan izler taşıyan masallara da yansımıştır. Anadolu masallarında çeşitli nedenlerden dolayı ayrılan/boşanan çiftlere rastlanmıştır.

Anadolu masallarında boşanma olgusu ve nedenleri tespit edilirken Ali Berat Alptekin'in *Taşeli Masalları*, Mehmet Naci Önal'ın *Muğla Masalları*, Saim Sakaoglu'nun *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Bilge Seyidoğlu'nun *Erzurum Masalları*, Esmâ Şimşek'in *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması* ve Umay Türkeş Günay'ın *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*' dan yola çıkılmış ve toplamda altı yüz yirmi masal metni incelenmiştir.

1. ANADOLU MASALLARINDA BOŞANMA OLGUSU VE NEDENLERİ

Bireyin hayatında önemli bir eşik/evre olan evlilik, insanların fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşıladığı ve onların sonraki yaşamlarını doğrudan etkilediği önemli olgudur. Söz konusu olguda kimi zaman çiftler arasında çeşitli nedenlerden dolayı çatışmalar ortaya çıkabilir ve bu çatışmalar sonrası boşanmalar yaşanabilir. Evlilik birliğinin sonlandırılması şeklinde açıklanan boşanmalara gerçek hayatın izlerinin görüldüğü masallarda da rastlanır.

Umay Türkeş Günay, Türk masallarında boşanma kavramı ve örneğinin tespit edilmediğini, eşlerin çeşitli talihsizliklerden sonra birbirinden ayrıldığını ve yeniden beraber olmak için büyük sıkıntılara katlandığını, geçimsizlikten dolayı parçalanmış ailelerin masallarda yer almadığını savunur (2011: 699). Üzerinde çözümleme yapılan Anadolu masallarında araştırmacının iddia ettiğinin aksine çeşitli nedenlerden dolayı boşanan masal kahramanlarına rastlanmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nda boşanmaların nedenleri; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı ve evlilik birliğinin sarsılması şeklinde sıralanmıştır (URL-1). Söz konusu kanunda ifade edilen sebeplerin benzeri masallarda da boşanma gerekçesi kabul edilmiş; zina, cana kast ve pek fena muamele, suç işleme ve haysiyetsizlik, sır saklamama vb. nedenlerden dolayı çiftler boşanmıştır. Bazı masallarda *üçten dokuza boşsun, çek babanın evine git* diyen kahramanlar

kendilerine kötülük yapan kadınlar ile evlilik birlikteliğine son vermiştir. Boşanmanın nedenleri çok çeşitlidir. Üzerinde çözümleme yapılan masal metinlerinde boşanma nedenleri şu başlıklar etrafında ele alınmıştır:

1.1. Zina

Geleneksel toplumlarda ahlaksız eylemlerden kabul edilen zina, aralarında evlilik birliği olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki şeklinde tanımlanır. Aile birliğini temelinden sarstığı, soyun sürme güvencesini engellediği, iffet, namus ve hayâ duygusunu yok edip ve ahlaki çöküşe sebep olduğu için zina Türk kültüründe en önemli boşanma gerekçeleri arasında yer alır.

“İslam hukukunda zina haramdır ve büyük günahlardandır. Zina Kuran’da açıkça yasaklanmış ve onun kötü bir şey olduğu belirtilmiştir.” (Çalışkan, 1994: 70). Kuran’ın *“Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.”* (İsra: 32) ayeti, söz konusu eylemin büyük bir sapma olduğunu vurgular. Bu ayetten zinaya götüren yolların da yasaklandığı çıkartılabilir.

Anadolu masallarında eşlerin ahlak kurallarına uygunsuz davranması/zina etmesi evlilik birliğinin sonlandırılmasına neden olur. Bazı masalarda şehvet düşkününü kadınlar, kocalarını bir başkasıyla aldatır. Örneğin *Ormancı ile Cadı Karısı* masalında şehvetin esiri olan ve kocasını aldatan kadının boşanarak cezalandırılması anlatılır. Masalda evin kadını, başka erkeklerle yasak ilişki yaşar. Kadın, eşinden habersiz eve erkek alır ve eşinin aldığı etleri bu erkeklere yedirir. Kötü kadın, kocası kaç kilo et alırsa o gece evine o kadar erkek alır. Ormancı kasapta tanıştığı birisinin tavsiyesi üzerine seyahate çıkma bahanesi ile evine bir cadı karısı bırakır. Gece olunca kadın, esnaf dostlarına haber gönderir. Kadının yanına esnaflardan sadece kâtip gelir. Aynı gece ormancı da evine döner ve kâtipi tandıra saklanmış şekilde bulur. Adam cadı karısından her şeyi öğrenir ve arkasından da kendine ihanet eden karısını boşar (Şimşek, 2001: 249).

Evli çiftler arasındaki ilişkilerde en sarsıcı olanı ihanettir. İhanet eden, ister erkek olsun ister kadın, aile birliğine en büyük darbeyi vurur ve evliklerin bitmesine neden olur. İhanet, sosyal bir gerçeklik olarak ülke gündeminde her zaman yer almaktadır. Çeşitli televizyon kanallarında yayınlanan kadın programların en çok işlenen konu, birbirine ihanet eden çiftlerin durumudur.

Aile birliğini derinden sarsan ihanetin bedeli masalarda genellikle ölümle cezalandırılmaktır. Bazı masalarda ise ölüm cezasının yerini boşama/evden kovma alır. Zina sonrası boşanmanın görüldüğü bir başka örneğe *Namusun Sınanması* adlı masal verilebilir. Masalda adam karısının horozdan bile sakındığını görünce eşini çok namuslu kabul eder ve herkese onun çok namuslu olduğundan bahseder. Arkadaşları ise eşinin sandığı kadar namuslu olmadığını göstermek için onun evden uzaklaşmasını tavsiye

eder. Evden bir süreliğine uzaklaşan adam; eşinin urgancı, güvercinci, basmacı ve helvacı ile ilişki yaşadığını tespit eder. Daha sonra da kadını boşar (Önal, 2011:423).

Kadın namuslu olması gerekir, aksi halde eşinin ondan ayrılabilceği mesajının verildiği masalda Türk kültüründe ailenin temel direği olan kadının iffetine vurgu yapılır. Kadın, aile reisinin bir nedenden dolayı evden uzaklaşması söz konusu olduğunda iffetini muhafaza ederek namusuna hanel getirmemelidir. Kadından namusunu ve iffetini her şartta ve durumda koruması istenir. Bu bağlamda söz konusu masallarda zina eden kadınların boşanarak evden kovulması, ahlak zafiyeti gösteren kadınların eş olamayacağını göstermeye yöneliktir. “Yuvayı dışı kuş yapar. Erkeği vezir de eden, rezil de eden kadındır.” gibi atasözlerinde geleneksel yapıda kadının evliliğin kurulması ve sürdürülmesinde birincil derece sorumlu olduğu vurgulanır.

1.2. Cana Kast ve Pek Fena Muamele

Toplumsal yapının en küçük unsuru olan ailede anne, baba ve çocukların yanında aile büyükleri de bulunabilir. Bu büyüklere karşı aileyi oluşturan bireylerin gereken saygı ve hizmeti göstermeleri beklenir. Söz konusu beklentiye aykırı hareket etme yani yaşlılara pek fena muamele, aile huzursuzlukların/boşanmaların ortaya çıkmasına neden olabilir. *Havva Hanım* masalında kayınvalidesine kötü davranan, ona türlü işkenceler eden kadının kocası tarafından bırakıldığı anlatılır. Masalda, çırık eğirmekten başka işi olmayan Havva Hanım, çeşitli hilelerle insanları kandırıp zengin olur. Önce ölen bir çocuğu beze sararak kuyumcu dükkânına girer ve kendisini padişahın çocuğunun sütanesi olduğunu söyler ve padişahın adını kullanarak oradan altınlar alır. Ölü çocuğu da dükkâna bırakır. Dönüşte sarrafa, çocuğu öldürdüğünü iddia ederek aldığı altınları geri vermez. Yolda iyi kalpli bir adam ile karşılaşır ve onunla evlenir. Günün birinde kaynanasının dilini keser ve onun bütün malını almaya çalışır. Birkaç gün sonra kaynanası ölür. Masalın sonunda Havva Hanım'ın gerçek yüzü anlaşılır ve kocası kötülükleri dolayısı ile Havva Hanım'ı önce döver, daha sonra da onu boşar (Alptekin, 2002:232).

Mutlu bir aile için eş seçimi büyük önem taşır. Türk kültüründe evlilik; sorumluklarını bilen, yaşlılara iyi davranan, ev işlerinde hünerli olan, iffetli olan kızlara verilmiş bir hak olarak kabul edilir. Toplumsal yapı, istedik değerlere aykırı eylemlerde bulunan bireylerin evlilik yapmalarına izin vermez. Söz konusu masalda kaynanasına kötü muamele eden ve yalan söyleyen kadının aile kurmasına müsaade edilmez.

1.3. Giz Alanına Müdahale/Sırrı Paylaşmaya Zorlama

Bütün bireylerin başkalarına söylemediği, saklı tuttuğu gizleri vardır. Söz konusu gizler onların var oluşları ile ilgilidir ve bu gizi başka birinin öğrenmesi onların felaketini getirir. Anadolu masallarında kahramanların giz alanına girmek isteyen ve sırrını paylaşma konusunda onlara ısrarcı tiplerin çeşitli şekilde cezalandırması anlatılır. Örneğin *Avcı Ali*

masalında, eşine sırrını paylaşma koşulunda ısrar eden kadının boşanarak cezalandırılması dile getirilir. Masalda yılanların padişahı, kızına yardım eden Avcı Ali'nin bütün hayvanların dilini anlamasını sağlar. Ali, bu gizi başka birisine söylediği takdirde ölecektir. Bir gün, kuşların konuşmalarına gülen Avcı Ali'ye hanımı niçin güldüğünü sorar. O da bunu söylediği takdirde öleceğini, onun için önce kefenini ve suyunu hazırlaması gerektiğini söyler. Avcı Ali hanımının sözünü dinler ve sırrını ifşa etmeye karar verir. Bu arada Avcı Ali'ye hanımının sözünü dinlediği için koçlar gülmeye başlar ve yanlış yapacağını söyler. Koçların ikazı üzerine Avcı Ali hanımını evinden kovar. Eşine *üçten dokuza boşsun, çek babanın evine git*, diyerek onu boşar (Şimşek, 2001: 26).

Masalda boşanma, sırrı korumaya yönelik gerçekleştirilir. Avcı Ali, giz alanına girmek isteyen ve onu bu konuda zorlayan eşini boşayarak kendinden uzaklaştırır. Masalda *üçten dokuza boşsun* ifadesinde, İslam hukukundaki boşanmalara telmih vardır. "Üçten dokuza, İslam hukukuna göre kocanın üçerli aralıklarla üç kez 'boş ol' sözünü tekrarlayıp boşanma konusundaki kararlılığını göstererek karısını boşaması." (Türkçe Sözlük, 2005: 2055) şeklinde açıklanır.

Kocanın tek taraflı evliliği sona erdirmesi, İslam hukukunda boşanma türlerinden biri olan *talak* ile ilgilidir. Eşlerden birinin tek taraflı iradesiyle gerçekleşen boşama anlamına gelen talak ile ilgili naslarda boşanma yetkisinin prensip itibariye erkeğe verildiği ifade edilir (İslam Ansiklopedisi, 2010: 497). Söz konusu masalda da Avcı Ali, evliliği tek taraflı bitirerek eşini babasının evine gönderir.

Masalarda erkeğin eşlerini kolayca boşaması erkek egemen kültürün bir sonucudur. Kadının yanında daha üstün bir konumda olan koca, iktidarı elinden bulundurmanın avantajını kullanarak eşinden kolayca ayrılabilir. Masalda boşanma keyfi değildir. Avcı Ali, sırrını korumaya yönelik haklı gerekçesini ileri sürerek boşanmayı gerçekleştirir. Söz konusu sır, masal kahramanının ontolojik gerçeği ile ilgilidir.

1.4. Suç İşleme ve Haysiyetsizlik

İnsanlık tarihi ile birlikte anılan suç kavramı, bireyin ahlaki ve hukuki normlara aykırı eylemleri ile ilgilidir. Söz konusu eylemler bütün toplumlarda çeşitli yaptırımlar ile önlenmeye çalışılmış, bu yaptırımlar sayesinde toplumsal varlığın devamı sağlanmıştır. Gerçek yaşamda olduğu gibi masalarda da hiçbir suç cezasız kalmamıştır. Masalların sonunda iyiler ödüllendirilirken kötülerde de farklı şekillerde cezalandırılır. Bu cezalardan birisi de suç işleyen bireyleri boşamak, onları aile birliğinden uzaklaştırmaktır.

Yalan beyanda bulunarak aile kuran ve masalının sonunda yalanı ortaya çıkan kötü kadınlar *Sabır Taşı*, *Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız* ve *Uyuyan Delikanlı* masallarında boşanarak cezalandırılır. Adı geçen masalarda yalan söyleyen kötücül huylu kadınlar (arap ve çingene kızı) boşanarak evden kovulur. Anlatılarda, kızlara bir ölünün başında kırk gün

bekleyeceği haber verilir. Kızlar otuz dokuz gün delikanlının başında bekler, kırkıncı gün bir çingene kızını/arabı ölünün başında bırakarak dışarı çıkar. Yiğit kırkıncı gün uyanınca kendisini bekleyen çingene/arap kız ile evlenir. Sabretmeyen kızı da hizmetçi yaparlar. Kız başından geçenleri sabır taşına anlatırken delikanlı gerçekleri öğrenir ve kendisini kandıran kızları boşar (Alptekin, 2002: 429, Türkeş Günay, 2011: 299, Seyidoğlu, 2016: 94).

Yalancıların yalanları çok geçmeden ortaya çıkar, yalan üzerine kurulan evlilikler er ya da geç yıkılmaya mahkûmdur, iletilerinin verildiği masalarda suç işleyen kadınlar boşanarak cezalandırılır. Anlatıda yalanın evliliklerde olmaması ve eşlerin birbirlerine sadakatle bağlanması gerektiği vurgulanır.

SONUÇ

Halk anlatıları içinde geniş bir yer tutan masallar, ait olduğu toplumun sosyolojik gerçeklerinden izler taşır. Masal anlatıcısı, çevresinde gördüğü sosyolojik olguları masala taşır ve böylece söz konusu olgulara karşı dinleyicilerde bir farkındalık yaratır. Sosyolojik olgulardan biri olan boşanma ve nedenleri, Anadolu masallarında sık olmasa da ele alınan toplumsal bir gerçekliktir. İncelenen masal metinlerinde sosyal bir gerçeklik olan boşanmaya rastlanması, masalarda gerçekle hayal edilenin harmanlanarak anlatıldığını gösterir. Anlatılarda masalların eğitsel işlevi öne çıkartılarak, toplumunun kültürel ve ahlaki kurallarına aykırı hareket eden bireylerin boşanarak cezalandırılması gerektiği imlenmiştir.

Üzerinde çözümleme yapılan masal metinlerinde boşanmalar; zina, cana kast ve pek fena muamele, suç işleme ve haysiyetsizlik, sır saklamama vb. nedenlerden dolayı gerçekleşir. Adı geçen nedenler Türk Medeni Kanunu'nda yer alan boşanma gerekçeleri ile paralellik gösterir. Bu durum yazılı hukuk ile sözlü hukukun benzerliği ile açıklanabilir. Masalarda boşanmalar kötülük yapan kadınları cezalandırmaya yönelik gerçekleştirilir ve boşanma kararlarının tamamı erkekler tarafından verilir. Bu durum İslam hukukunda talak ile ilgilidir. Erkeğin tek taraflı iradesiyle gerçekleşen boşanmalarda erkek kahramanlar zina yapan, kayıncı kadınına işkence eden, yalan söyleyen ve eşinin giz alanına girmek isteyen kadınları boşayarak cezalandırır.

Kötücül kadınların boşanarak cezalandırılması, Türk kültüründe kadına yüklenen misyon ile açıklanır. Türk kadınında güzellik, yiğitlik, sadakat, iffet, güven vb. özelliklerin bulunması gerekir. Söz konusu özelliklerden yoksun kadınların aile kurmasına izin verilmez ve onlar boşanarak kutsal sosyal organizasyondan (aileden) uzaklaştırılır.

Kaynakça

- ALPTEKİN, Ali Berat (2002), **Taşeli Masalları**, Akçağ Yay., Ankara.
- ÇALIŞKAN, İbrahim (1994), “İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 33(1), s. 64-94.
- İslam Ansiklopedisi** (2010), “Talâk” Maddesi, C.9, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- MARSHALL, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yay., Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin (2001), **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul.
- ÖNAL, Mehmet Naci (2011), **Muğla Masalları**, Muğla Üniversitesi Yay., Muğla.
- SAKAOĞLU, Saim (2002), **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yay., Ankara.
- SEYİDOĞLU, Bilge (2016), **Erzurum Masalları**, Dergâh Yay., İstanbul.
- ŞİMŞEK, Esmâ (2001), **Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I-II**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Türkçe Sözlük** (2005), Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- TÜRKEŞ GÜNAY, Umay (2011), **Elazığ Masalları ve Propp Metodu**, Akçağ Yay., Ankara.
- URL-1: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>
- YILDIRIM, Neşide (2004), “Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri”, **Bilig**, 28, s. 59-81.